

Kulturális sztereotípiák. Identitáskonceptiók a közép-európai irodalmakban.

Szerk. Dubravka Oraić Tolić – Kulcsár Szabó Ernő. Zagreb, FF Press, 2006. p. 344.

Előszó

Kötetünk a Zágrábi Egyetem Irodalomtudományi Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia Irodalmi Intézete közötti évtizedes együttműködés eredményeként jött létre. Ezt az együttműködést a kezdetektől olyan jelentős professzorok vezették, mint Miroslav Beker, Aleksandar Flaker és Viktor Žmegač. Jelenleg e kötet szerkesztői irányítják a közös munkát. A tanulmányok horvát részről az *Umjetnost riječi*, magyar részről a *Neohelicon* c. folyóiratokban jelentek meg. A különösen érdekes témákkal foglalkozó tanulmányok önálló kötetekben is napvilágot láttak (*Intertextualitás és autoreferencialitás; Az évszázad vége, az évszázad végei*). Ilyen érdekes kérdést tárgyalt az *Identitás és különbség: horvát és magyar kulturális sztereotípiák* c. konferencia, amely 2004. május 19. és 23. között került megrendezésre Lovranban.

A kötetbe gyűjtött tanulmányok három előzetesen kijelölt felvetést követnek. Az első felvetés a sztereotípiák státuszára vonatkozik. A sztereotípiák nem mondanak semmit a dolgok lényegéről, sem nem igazak, sem nem hamisak, inkább társadalmi konstrukciók, az identitásképződés megmerevedett végpontjai, a sajátról (autosztereotípiák) és az idegenről (heterosztereotípiák) alkotott képek, elképzelések. A második felvetés szerint az identitás nem képződhet meg a differencia nélkül és nem is tekinthető lezártnak; az idegen az az árnyék, amely szorosán követi a sajátot, és megfordítva, a saját az idegenben tükröződik. Végül a kötet harmadik kötőeleme a sztereotípiákhoz fűződő viszony kérdése. A modern irodalomtudomány elutasította a sztereotípiákat, hiszen az immanentizmus, az autonómia és az eredetiség paradigmáira alapult. Ahogy a modern művészet az innováció poétikájára hivatkozva elveti az „újrafelismerést” és az „elidegenedést” ünnepli (ezek a kifejezések Viktor Žmegačtól származnak), a kortárs irodalomtudományos elképzelések az immanentista paradigmával összhangban az eredeti szövegre és alkotójára összpontosítanak. Ez alapján utasítja el a modern irodalomtudomány a sztereotípiákat mint a már ismert, az autonómiával és az eredetiséggel szembeállított minták ismétléseit. A posztmodern ismerte fel elsőként a sztereotípiákban rejlő kulturális tőkét, amelyet az antropológia és a kultúratudományok eszközeivel dekonstruált, s ezt az irodalomtudomány is javára tudta fordítani – ahogy ezt a jelen kötet is bizonyítja.

A kötet a nemzeti és etnikai sztereotípiák területét fogja át, elsősorban közép-európai irodalmakat és kultúrákat vizsgálva. Ezen kereteken belül a kötet a sztereotípiák XIX. és XX. századi megképződésének és tömegtermelésének alapvető kérdéseivel foglalkozik, a saját magáról és a Másikról alkotott különféle képletekkel, ugyanakkor egyes szövegek konkrét elemzéseivel is, írói életművekkel és műfajokkal, amelyekben a sztereotípiák különösen előtérbe kerülnek.

A bemutatott témák az identitásképződés folyamatának elméleti kérdéseitől (a „sajátról” alkotott kép) és a kulturális különbségek megértésétől (az „idegenről” és „Másikról” alkotott kép) olyan metodológiai kérdésekig érnek, amelyek a sztereotípiák szerepét firtatják a kortárs kultúratudományban, valamint az egyes nemzeti és etnikai sztereotípiákban és egyes írói és műfajra jellemző sztereotípiákban. A kötet a sztereotípiák létrejöttének és átalakulásainak a kultúraellenességtől a kultúra

támogatásáig tartó széles panorámáját nyújtja, rákérdezve ezzel a modern kultúra mítoszaira és a modern nemzetek identitásának áthagyományozódott modelljeire.

[...]

A kötetben összegyűjtött tanulmányok egy másik irodalomtudományt művelnek, mint amit eddig ismertünk. Az irodalmat már nem egy elzárt vagy autonóm területnek tekintik, hanem egy specifikus, különféle ideológiák és érdekek által behálózott kulturális mezőnek. Úgy tűnik továbbá, hogy az ekképp feltett kultúratudományos kérdések nemcsak új belátásokat tesznek lehetővé a modern kultúra nemzeti identitásképződésének folyamataiba, hanem bevezetesként szolgálhatnak a globalizáció és a virtuális valóság korának aktuális identitásproblémáiba is.

Zágráb, 2005 november

Dubravka Oraić Tolić

Milka Car átdolgozását felhasználva fordította Lénárt Tamás